

BoonBerichten

Mededelingen en berichten van het Louis Paul Boon Genootschap
Nummer 151, November 2020

EEN BENDE VAN JAN DE LICHTE?

De tv-serie *De bende van Jan De Lichte* is dan eindelijk in België te zien – bij streamingdienst Streamz. In het buitenland was de serie al eerder te bekijken via Netflix. De verwachtingen waren hoog gespannen. In de Vlaamse pers viel kritiek te beluisteren, met name wat betreft historische onjuistheden. Tom Heremans was in zijn bespreking in *De Standaard* niet erg te spreken over de acteerprestaties.

In *Het Laatste Nieuws* verscheen een interview met historicus Danny Lamarcq die wijst op de verschillen tussen de romanfiguur Jan de Lichte uit het boek van Louis Paul Boon en de historische figuur. Tenslotte verscheen er een boek over de periode van Jan de Lichte om een ruimer beeld te schetsen van de tijd waarin het verhaal speelt.

Misschien is het geen gek idee als onze leden eens laten horen wat ze van de serie vinden; stuur ons gerust uw reactie naar mail@lpboon.net.

JAN DE LICHTE MAAKT ER EEN BENDE VAN

Bespreking door Tom Heremans in *De Standaard*, maandag 14 september 2020:

Dik drie jaar bleef de VTM-reeks *De bende van Jan De Lichte* op het schap liggen, omdat DPG Media er zo nodig Streamz mee wilde lanceren. De verwachtingen waren daardoor zo hooggespannen dat het alleen kon tegenvallen.

Jan De Lichte, u weet dat misschien niet, was een ordinaire dief en een laffe moordenaar die in de achttiende eeuw de streek rond Aalst onveilig maakte met een struikroversbende waarvan de personeelsbezetting steeds wisselde. Waarom er zoveel verloop was? Omdat iedereen met iedereen ruzie maakte, vooral dan Jan De Lichte met de anderen, en nogal wat ruzies een dodelijke afloop kenden. Jan De Lichte verkoos zijn tegenstander in de rug te schieten of op een onbewaakt moment een mes in de buik te planten.

De bende van Jan De Lichte stal van de armen, omdat stelen van de rijken te risicovol was. Veel viel er bij de armen natuurlijk niet te rapen, behalve hier en daar een homp vlees en wat verdorven groenten. Geen duurzaam businessmodel, en De Lichte was dan ook geen succesvol rover: hij werd geklist en op 14 november 1748 terechtgesteld door radbraken. Hij was net 25 geworden.

Waarom zou je over zo'n flurk een tv-serie maken,

vraagt u zich af als u de gelijknamige schelmenroman van Louis Paul Boon niet kent. Wel, omdat de reeks gebaseerd is op de gelijknamige schelmenroman van Louis Paul Boon, natuurlijk. God weet wat Boon bezielde om in 1957 van Jan De Lichte een Vlaamse Robin Hood te maken, een rechtvaardige vrijheidsstrijder tegen de Oostenrijkse overheerser die stal van de rijken om de buit onder de armen te verdelen. Wellicht was Boon op zoek naar een historische figuur die symbool kon staan voor de Aalsterse sociale strijd, we begrijpen dat, maar toch.

Een historische roman kon je *De bende van Jan De Lichte* dus bezwaarlijk noemen, waaruit volgt dat je *De bende van Jan De Lichte* ook geen historische tv-reeks kunt noemen. Ze is dat overigens in geen van beide courante betekenissen, willen we daar meteen aan toevoegen: *De bende* zal niet de geschiedenis ingaan als de reeks die Vlaanderen streaminggewijs op de kaart zette. Daarvoor is ze, afgaande op de drie afleveringen die we al konden bekijken, lang niet goed genoeg.

Want wat is dat toch met de makers van Vlaamse fictie, zodra ze een historische (de eerste betekenis, deze keer) reeks moeten maken? Ze schieten in een kramp, ze denken dat een historische dramareeks die zich drie eeuwen geleden afspeelt er moet uitzien alsof ze vijf decennia geleden werd gemaakt. Alle aandacht en budget gaat naar de kostuums, want ja, dit is een kostuumdrama. De rest, zo lijken ze te denken, volgt dan wel automatisch. Het is zoals Charlotte Timmers, die in de reeks Héloïse speelt, de *love interest* van Jan De Lichte, zei bij de persvoorstelling van Streamz: 'Zodra je in dat kostuum kruipt, word je dat personage, omdat je zo zit ingesnoerd en je automatisch je rug recht.' Dat zou kunnen kloppen: alle acteurs spelen zo ingesnoerd dat je een collectieve lumbago vermoedt. Iedereen praat zoals de acteurs van de openbare omroep dat deden ten tijde van jeugdreeksen uit de jaren 70, zoals

Johan en de Alverman, Keromar en Magister Maesius: houtherig, ongeloofwaardig, bombastisch, ridicuul. Alsof ze Shakespeare staan te debiteren op de Bühne. Hoe kan dat nu? De voornaamste bijrollen worden vertolkt door het kruim van het Vlaamse acteursgild: Dirk Roofthoof, Damiaan De Schrijver, Tom Van Dyck. Tom Van Dyck! Misschien wel de beste, alleszins de veelzijdigste en avontuurlijkste acteur tussen Moerdijk en taalgrens, geeft hier gestalte aan de rechtschapen baljuw Baru alsof hij wil excelleren in het eerste het beste amateurgezelschap. Zijn het de pruiken? Lag het aan de regisseurs? Stonden die de hele tijd 'Het mag wat historischer!' te roepen? Mogen personages uit de achttiende eeuw geen greintje naturel vertonen als ze met elkaar in dialoog gaan? We hebben er het raden naar.

De hoofdrol, Jan De Lichte, ging naar Matteo Simoni. De rol van zijn trawant Tincke, naar Stef Aerts. Beiden proberen enige jongensachtige branie in hun personages te stoppen, maar het wordt ze niet gegund. Bovendien doen hun acteerprestaties (zeker die van Aerts) zo hard aan hun iconisch geworden personages uit *Callboys* denken dat het grappig wordt.

Grappig is goed, maar alleen als het de bedoeling is. En, durven we het schrijven, dat Limburgse accent van Simoni, geplakt op een Aalsters vrijbouter, is dat niet alsof Robin Hood met een Australische tongval praat?

We willen niet te veel de schuld bij de acteurs leggen. De dialogen, die ongetwijfeld dicht bij die van Boon blijven (we zouden dat boek toch eens moeten lezen), klinken vaak zo idioot ouderwets en pompeus dat je onwillekeurig aan *Blackadder* moet denken, wat vast niet de bedoeling was. En dan nog kruipt er af en toe een potsierlijk anachronisme in (als Jan De Lichte ermee dreigt een kind een kopje kleiner te maken, zegt Tincke smalend: 'Dan kunnen we met zijn hoofd sjotten.' Sjotten? In 1746?) De regie is bij momenten, zeker in de massascènes, gewoon knullig (die overacterende figuranten!). En is het om het ritme van het dagelijkse leven uit dat tijdsgewricht te evoceren dat de montage alle ritme ontbeert?

Op geen enkel moment word je meegesleurd in het verhaal, of voel je de neiging je het lot aan te trekken van welk personage dan ook. *De bende van Jan De Lichte* is een pijnlijke teleurstelling. En dat zou ze drie jaar geleden op VTM ook zijn geweest.

'DE BENDE VAN JAN DE LICHTE', HET PARADEPAARDJE VAN STREAMZ, HEEFT HELAAS NOGAL EEN SLAP SCENARIO

Stefaan Werbrouck was in HUMO op 22 september heel wat positiever over de serie, maar had toch ook wat stevige bedenkingen:

Uit de eerste drie afleveringen blijkt alvast dat de reeks een flinke stuiver heeft mogen kosten. De manier waarop het Aalst van drie eeuwen geleden tot leven wordt gebracht, is bij momenten indrukwek-

kend, net als het aantal bekende namen in de cast: van het Vlaamse acteursgild lijken alleen Koen De Bouw en Jan Declair te ontbreken. Ook al moeten sommige acteurs een belachelijke pruik dragen en heb je daarvoor af en toe het gevoel dat je naar een sketch uit 'Wat als?' zit te kijken, de meeste hoofdrolspelers kwijten zich redelijk goed van hun taak. Matteo Simoni is, als je zijn Limburgse accent even buiten beschouwing laat, geloofwaardig als de oorlogsveteraan met een duister verleden die de bannelingen in de bossen van Aalst rond zich verzamelt, en Dirk Roofthoof speelt met genoegen zijn beste booswicht sinds 'de Kloot' uit 'Clan', als burgemeester die jachtpartijen organiseert waarbij de genodigden op weesmeisjes mogen jagen.

Het probleem is dat iedereen het beste probeert te maken van een nogal slap scenario. De dialogen zitten de acteurs vaak even ongemakkelijk als hun kostuum en soms krijg je de indruk dat de schrijvers vooraf niet helemaal hadden beslist wat voor taaltje ze zouden gebruiken. In één van de eerste scènes gaat het over 'kindergebloed' en 'gespuis' dat van alles 'op zijn kerfstok' heeft, alsof de kijker aan de kostuums niet genoeg had om te beseffen dat alles zich in het verleden afspeelt.

De reeks gaat ook erg traag van start. Dat gezapige tempo hoeft geen bezwaar te zijn, maar dan moet je de kijker wel mee kunnen zuigen in het verhaal. En daar slaagt *'De Bende van Jan de Lichte'* niet echt in. Er zit weinig spanning in de afleveringen, veel personages komen nauwelijks uit de verf en sommige scènes en plotwendingen lijken bedoeld om de tijd vol te maken: het moment waarop Jan en zijn kompaan Tincke (Stef Aerts) discussiëren over Jans droom om naar Amerika te verdwijnen, bijvoorbeeld, of hoe de twee vrienden door de gokverslaving van Tincke heel even tegenover elkaar komen te staan. Het is méér dan een stap te ver om te zeggen dat *'De Bende van Jan de Lichte'* een slechte serie is, alleen blijft ze te weinig aan je ribben kleven om je echt nieuwsgierig te maken naar het vervolg. "

BRIEF VAN EEN OPLETTENDE LEZER

In *Het Laatste Nieuws* verscheen op 21 september onderstaande brief van oplettenlezer Eddy Elyn:

"In de beginfase van de eerste aflevering zag men hoe Jan de Lichte liggend op de grond werd voortgesleurd door een galopperend paard. Hij kon zich loswurmen. En... rechtopstaande kan men merken dat zijn hemd op de rug geen enkel scheurtje vertoont en nauwelijks vuil is. Ze moeten in die tijd wel zeer degelijke stof hebben gehad om hemden te maken. Een ander detail: in een volgende aflevering bij de overhandiging van een paar handschoenen van de baljuw aan de vrouw die hij bemint, zei hij: "Ik heb ze in de etalage zien liggen van de Bon Marché. Het verhaal van 'Jan de Lichte' speelt zich af in 1747-48. De 'Bon Marché' werd pas opgericht in 1838. Jammer, maar met wat meer aandacht voor details zou deze serie nog meer

tot haar recht komen. Buiten de hoofdrol, waarvan we beter acteerwerk verwacht hadden, presteren de andere acteurs op een hoogstaand niveau. Men kan natuurlijk denken dat ik te kritisch ben, maar ik heb zelf negen jaar toneel gespeeld en heb een paar toneelstukjes geregisseerd. Dan springen zulke zaken in het oog.”

JAN DE LICHTÉ WAS VOORAL EEN DIEF EN DRONKENLAP

STREAMZ-SERIE SCHETST GEROMANTISEERD BEELD VAN 'VLAAMSE ROBIN HOOD'

Sven Spormakers in gesprek met historicus Danny Lamarcq in *Het Laatste Nieuws* op 20 september:

“Louis Paul Boon heeft alle volksverhalen die - op basis van een paar romans - sinds halfweg de negentiende eeuw rond de Leuvense stoof verteld werden, verweven met de historische feiten en zijn persoonlijke levensfilosofie, en dat allemaal verwerkt in zijn 'De Bende van Jan de Lichte'. Dat verhaal is trouwens voor het eerst in wekelijkse afleveringen in 'Het Laatste Nieuws' verschenen”, zegt historicus Danny Lamarcq. Hij is de grootste Jan de Lichte-kenner van Vlaanderen, die archieven doorploegde en op basis van processtukken en vonnissen uit 1748 in detail het criminele leven van De Lichte van alle verdichtsel ontdeed. Als u dus, na drie jaar reikhalzend uitkijken, nu op Streamz naar 'De Bende van Jan de Lichte' kijkt, weet dan dat het verhaal van de man in wiens huid Matteo Simoni is gekropen toch een tikkeltje anders is dan wat de geschiedenis ons leert.

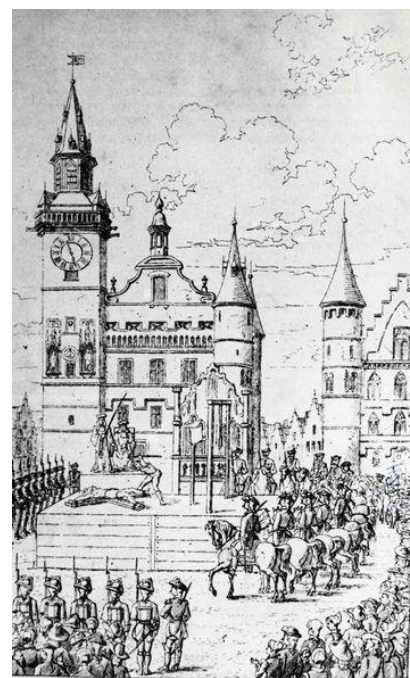
Jan de Lichte was geen Vlaamse Robin Hood die stal van de rijken en de buit met de armen deelde - zoals Matteo Simoni zijn personage neerzet in de prestigieuze Streamz-serie. Maar wat was hij dan wel? En waarom werd hij tot een gruwelijk einde veroordeeld? “Een dief, een landloper en een dronkenlap, die soms een stommeitje deed waardoor er bloed vloeide en een dode viel.”

“Zo ging het vaak: mannen zoals De Lichte - haveloos, zonder werk, maar wel dronken van de jenever en bewapend met een mes of een pistool - kregen het met elkaar aan de stok. Omdat iemand vals speelde bij het dobbelen of het bollen of omdat een ander al te zeer lonkte naar een vrouw. Dan eindigde zo'n ruzie al snel in een gevecht waar bloed vloeide. Over die vrouwen gesproken: echtelijke trouw was ver te zoeken. Mannen en vrouwen hadden wisselende relaties met elkaar, in vele gevallen met een paar onwettige kinderen van wie onduidelijk was wie de vader was. Jan de Lichte had ook zo'n onwettig kind met Marie van Dorpe, met wie hij sinds 1741 wel een min of meer vaste relatie had: Johanna werd geboren op 14 januari 1746, maar ze zou nooit de volwassen leeftijd bereiken.”

“Ook een verzinsel van latere verhalenvertellers: Jan de Lichte was niet de leider van de bende. In de vonnissen gaat het over 'menigvuldige Moordenaeren, Dieven, Vagebonden ende andere Quaetdoeners'. In slechts één verhoor krijgt de betrokkene de vraag of hij Jan de Lichte kende. “Wat wel zeker is, is dat er verschillende samenwerkingsverbanden waren tussen de mannen - naast De Lichte ook figuren als Francies 'Tincke' Geents, Adriaan Vagenende, Gabriel Van der Cruysen, de broers Jan en François De Vrieze en Jean en Jacques Le Couvreur, Francies Meulenaere, Simon Ysenbaert en nog een stuk of tien anderen. Ze opereerden soms in groep, soms met maar een paar mannen. Ze waren niet altijd even succesvol, trouwens. In 1747 vielen ze een hoeve aan, maar werden betrapt en verjaagd - enkel door met stenen te gooien.”

Dat Jan de Lichte alleen de rijken beroofde, is volledig verzonnen: ze bestalen boeren, winkels en pastoors, waar ze een gat in de muur maakten of langs de kelder probeerden binnen te dringen. En wat ze stalen, was niet om uit te delen, maar voor eigen gebruik. “Als je in de vonnissen leest wat ze pikten, kijk je nu vreemd op: ze aasden op eten en drinken, en op kleding”, zegt Lamarcq. “De Lichte stal bij een herbergier in Ouwegem 13 flessen wijn en 6 pond boter.”

Als het over het geweld van Jan de Lichte gaat, wil Lamarcq toch verduidelijken dat de bruutheid van de rondtrekkende soldatenbendes vele en vele malen groter was dan waar De Lichte en co. zich schuldig aan maakten. “Ook al escaleerde het tot moord, het gros van de misdaden waarvoor De Lichte veroordeeld werd, zouden we onder de noemer van caféruzies en kruimeldiefstallen kunnen klasseren.”

De executie van Jan de Lichte
op de Grote Markt van Aalst

DE EEUW VAN JAN DE LICHTE

In *De eeuw van Jan de Lichte* gaat Elwin Hofman in op de geschiedenis van de 18de eeuw. Een periode waar dankzij de succesvolle Netflix-serie *De Bende van Jan de Lichte* weer vol aandacht voor is.

De Netflix-serie was voor Elwin Hofman aanleiding om een aantal thema's uit die geschiedenis verder uit te diepen. Dit boek wil niet zozeer de feiten en fouten in de serie benoemen, maar ze eerder aangrijpen om een ruimer beeld te schetsen van de achttiende-eeuwse Oostenrijkse Nederlanden, een eeuw van weelde en pauperisme, van gruwel en mededogen, van volkshelden en Verlichting, van bezetters en revolutie.

Elwin Hofman is postdoctoraal onderzoeker aan de KU Leuven, gespecialiseerd in de cultuurgeschiedenis van de achttiende eeuw. Eerder schreef hij mee aan 'Verzwegen verlangen. Een geschiedenis van homo-seksualiteit in België.'

De eeuw van Jan de Lichte

Misdaad, verraad en revolutie in de 18de eeuw

Elwin Hofman

Uitgeverij Vrijdag, september 2020, € 20,00

PODCAST POMPIDOU

[Nicky Aerts duikt met historicus Elwin Hofman in de eeuw van Jan de Lichte](#)

De tv-reeks *De bende van Jan de Lichte* heeft de interesse in de 18de-eeuwse struikrover aangescherpt. Bij de tv-reeks horen een paar kanttekeningen die Elwin samen met een aantal collega's heeft verzameld in het boek. Jan de Lichte heeft bestaan en werd al direct na zijn dood, hij was amper 25 jaar oud, bezongen op de markten. Maar de mythe is groter geworden dan de man zelf.

Hij was een bendeleider. In de 18de eeuw bestond er een grote angst voor bendes. Ordonanties moesten ze beteugelen. Zo was er de verplichting bosjes langs de wegen te kappen zodat struikrovers er zich niet zouden kunnen verschuilen. De bendes gingen eerder amateuristisch te werk.

De serie is interessant omdat ze ons meer vertelt over onder meer de mode (pruiken voor vrouwen én mannen!), de rol van vrouwen, de revolutie die aan het broeien is en de seksuele omgang (kleren werden bij een prostituee niet uitgetrokken).

Ook toont ze de diepe kloof tussen de elite en het volk. Het is enerzijds de eeuw van de Verlichting en allerlei revolutionaire nieuwe ideeën zoals gelijkheid en vrijheid maar tegelijk ook de eeuw van de verpaupering, armoede wordt beoordeeld als een moreel tekort.

'Hoe zat het met armenzorg in de 18e eeuw?', wil Nicky weten. Ze was georganiseerd op niveau van de parochie en enkel voor de lokale bevolking die de juiste documenten moesten kunnen voorleggen. Je had papieren nodig om je te verplaatsen als je niet in je eigen dorp was.

Armen trokken zich soms terug uit de beschaving en gingen in bossen wonen waar ze een parallelle samenleving uitbouwden, zoals de bende van Jan de Lichte. 'Stelen was een noodzakelijke maar onvoldoende voorwaarde om te overleven', zegt Elwin. 'Er waren alternatieven'.

Beluister via onderstaande link het interview van Nicky Aerts met de auteur:

[Nicky Aerts duikt met historicus Elwin Hofman in de eeuw van Jan de Lichte](#)

BoonBerichten

De onregelmatig verschijnende BoonBerichten worden uitgebracht onder verantwoordelijkheid van het bestuur.

Samenstelling en redactie: Erik van Veen

Bestuur:

Luckas Vander Taelen (voorzitter), Wim Dijkstra en Luc Geeroms (ondervoorzitters), Herman Verlint (secretaris), Erna De Ridder (nieuwsgaring), Erik van Veen (website en BoonBerichten) en Bert Ummelen.

De Erven Boon zijn adviseur van het bestuur.

Secretariaat:

Herman Verlint
Willy la Croixstraat 41
1069 PB Amsterdam
Nederland

+31 (0)20 6100999 / +31 (0)6 45679098

mail@lpboon.net

Bankrekening: BE36068200494781 t.n.v. L.P. Boon Genootschap, Oude Vismarkt 13, 9300 Aalst, België